

Slovenske jezikovne vadnice bi bilo treba predelati, in sicer po teh načelih: 1. Zgledi, ki niso nujno potrebni za razlago, naj gredo v vaje. 2. Razlaga naj bo zgoščena, definicije dosledne, kratke in jasne. Dosledna naj bo tudi slovnicična terminologija.

Komu rabi sedanja tako obširna razlaga? Samo učitelju ob pripravi za pouk, saj je v šoli ne prebira za dijaki. Ti je pa tudi prav gotovo ne prebirajo doma, saj dijaku, ki je sodeloval pri šolski razlagi, ni potrebna doma ponovna tako obširna razlaga, dijaka pa, ki ga ne pritegne k sodelovanju živa učiteljeva beseda v šoli, tudi ne bo doma zanimala mrtva beseda v jezikovni vadnici. Danes, ko poučuje slovenski jezik v osemletkah in nižjih gimnazijah že strokovno bolj usposobljen kader kot v prvih povojnih letih, ne sodi obsežna razlaga, namenjena le učiteljevi pripravi, prav nič več v učno knjigo za dijaka. Kolikor pa je talka razlaga še potrebna, naj izide vnaprej posebej, ne pa v šolski knjigi.

Opozorila bi še na drugo pomanjkljivost teh jezikovnih vadnic. Če ponavlja dijak v četrtem razredu vso v nižji gimnaziji predelano snov, mora imeti pri roki vse štiri Slovenske jezikovne vadnice in iz njih povzemati jezikovna dejstva, obravnavana na 796 straneh. To je prehudo za četrtošolca! Zato bi bilo treba misliti na slovnico, ki bi zajela snov, določeno za vse štiri razrede nižje gimnazije oziroma vse štiri razrede osemletk. Morda bi se le dalo vse zglede s kratko in jasno razlago ter prav takimi pravili zajeti v knjigo, ki ne bi smela obsegati več kot 100—120 strani. Seveda bi morala biti snov v taki slovnici omejena na najosnovnejše, strnjena in zgoščena. Dijak bi tako učno knjigo s pridom uporabljal štiri šolska leta ob utrjevanju slovnicega znanja doma pri vajah, potem pri preglednem ponavljanju vse slovnice v zadnjem šolskem letu in končno bi mu taka slovnica marsikdaj še dobro rabila, tudi ko bi že dokončal obvezno šolanje.

Kako bi isto slovnico z različnim tiskom in z različnimi znaki napravili uporabno za vse štiri razrede nižje gimnazije oziroma višje razrede osemletk, bi bilo treba še razmisliti. Poleg slovnice pa bi morali imeti dijaki tudi knjigo z vajami, morda za vsak razred posebej, morda za prva dva in za naslednja dva razreda skupaj. *Osrednje delo pri slovnici nemu pouku bi moralo biti obravnavanje vaj, učiteljeva razlaga le potrebni napotki za njih izdelovanje, slovnica pa strnjen pregled jezikovnega gradiva, kolikor ga je treba in ga je mogoče posredovati šolarju.*

Olga Sterle

IZBRANE PESMI VALENTINA VODNIKA

Slovenska matica je za Vodnikovo dvestoletnico izdala prikupno knjigo njegovih izbranih pesmi, ki jo je pripravil A. Gspan.* Prilika je bila res primerna, zraven tega pa izdaja že zato potrebna, ker je že lep čas, odkar je pošlo Izbrano delo, ki ga je Grafenauer oskrbel za Cvetje. Sicer ni posebej namenjena šoli, ji bo pa prav dobro služila, ne samo zaradi komentarja, ampak tudi zato, ker ima dosti več pesmi, kakor jih je bilo v Cvetju, in so nekatere poučne tako za pesnikovo podobo kakor za spoznavanje težav, s katerimi se je bojevala naša poezija v svojih začetkih.

V lepi spremni besedi je Gspan razložil, kako je bilo s prejšnjimi izdajami Vodnikovih pesmi, in pri tem pokazal na Levstikovo prizadevanje za znanstveno objavo, opisal pesnikovo življenje, kritično označil njegovo poezijo in poudaril njen pomen za prebujo narodne zavesti in za nadaljnjo rast slovenskega pesništva. Zanimivi so tukaj prvič natisnjeni Prešernovi verzi iz študentovskih let, zloženi v dve poskočni kitici, ki so nova priča, da je Prešeren vsaj skrajša hodil za Vodnikom. Kasneje so mu očitali prav to, da tega ne dela. Imel je pač še vse kaj drugega in zato tudi drugače povedati, vendar tistega njegovega hudomušnega epigrama na Vodnika ne bi razlagal tako, kakor da je v njem poudarjen razloček med Prešernovim in Vodnikovim gledanjem na pesniški poklic. To ni bila kritična pripomba, ampak samo vesela

* Valentin Vodnik, Izbrane pesmi, Izbral, uredil, spremne besede in opombe napisal Alfonz Gspan. Opremil ing. arch. Janko Omahen. Slovenska matica v Ljubljani 1958.

domislica, s katero je zarisal tudi ta portret, ki je moral priti v posebne vrste galerijo naših literarnih mož.

Pri analizi in oceni Vodnikove poezije je Gspan dobro pokazal, kako se z racionalističnim moralnim poučevanjem ali z domoljubnim zanosom družiti tudi neko polepševanje življenja, opozoril na novosti, kakor so na priliko pesem o delu ali predromantična planinska idila in sploh čustvena zavzetost spricho lepote v naravi. Sicer pa je prepustil bralcem, da sami presodijo, koliko jim je to delo še živo, koliko danes lahko govorimo o Vodniku pesniku. Gspan po pravici ne more sprejeti Prijateljevega mnenja, češ da Vodnik to ni bil, ker je res prehudo. Ni da bi merili to delo po crocejevsko, pa tudi ne s tistim prizanesljivim razumevanjem, s katerim priznavamo literarno-zgodovinsko vrednost ali pa pomen za preprostega bralca iz ljudstva, še prej pa recimo za šolarja. Stopnje pesniške moči niso enake, in če imamo redko opraviti z neke vrste umetniško absolutnimi ustvaritvami, jih je pa zraven toliko takih, ki razodevajo večjo ali manjšo mero poetičnega daru. V Vodniku ni bil prav velik; vendar vzemimo presenetljivo živo zajeto podobo iz življenja v kakšni basni Sraka in mlade ali v napisih in ugankah — tisto veselje, ki ga tukaj zbuja bistro in hudomušno zasukana misel; ali — če že gremo po bolj današnjih merah duhovne problematike in čustvenega zapleta — prevzetost, ki jo čuti pevec spricho zavesti svojega izjemnega poklica; vzemimo tiste zlate laščke, ki jih zapleta sivi Anakreon med svoje; potem v Milici priznanje: »V lice zapekla sem pa domu stekla« in morda še prijetno podobo idilično mile dežele v Pomladi: potem si je Vodnik zaslužil to ime.

Res pa je tudi, da je v Vodniku tudi dosti zelo neskladnega (med drugim najbrž tudi v Mirovem godu: julija, pa šmarnice!), nerazčiščenega in nerazumljivega. Bralec je dobil v knjigi skoraj vse, kar je pesnik kolikor toliko dognal, tudi prevode, in med njimi na priliko dobro anakreontiko, pa tudi slabe Iskrice, kakor je med izvirnimi zelo šibka reč recimo Mile, da ne govorimo o mladostnih, med katerimi je danes še posebno hudo branje Kranjske modrine žalovanje. Če bi gledal na estetski užitek, bi s temi verzi prizanesel, saj je to ena najšibkejših v Pisanicah, je pa za spoznavanje pisaniškega okusa zanimiva. Pri Kleku bi lahko pripomnili, da je Prešernova Nebeška procesija zložena v isti kitici, samo brez zadnjih dveh verzov. Opis gore Klek (17) pa priča, da je bil Vodnik res na Trsatu ali tam okoli, saj je gora tako določno postavljena v pokrajino in je zraven zajet še njen vtis, da se to ni moglo zgoditi po pripovedovanju drugih.

Pri ugankah ne bo vse Vodnikovo, kakor je to do zdaj veljalo. Ni tu kraj, da bi razlagal, od kod je pesnik zajemal snovi zanje, ampak bi pokazal samo na Pohlina, kjer so med drugim nekatere imele že precej izdelano obliko, da jih je bilo treba samo še malo opiliti. V Kratkochasnih ugankah 1788 srečamo na priliko na str. 23—24 uganko, ki jo poznajo tudi Nemci: V spomladi tebe razveselim; v toplém lejtju tebe hladim; v jeseni tebe živim, po zimi tebe grejem. Kaj očeš še več od mene imeti. Letu be rad vedel, če mene poznaš? — Rime so bile že nakazane, Vodniku je bilo treba le zgostiti in smo dobili njegovo na str. 97. Podobna je s Pohlino (18—19): Čerke jem; deslih, kaj je čerka navem. V bukvah nočindan tičim, al vonder se iz njih neč nanaučim — in Vodnikovo na str. 108; ali z gotovo ljudsko pri Pohlino (15): Kaj je tu: je zmirej situ, inu vonder zmirej predertu lačnu? — in Vodnikovo na str. 103. Prav ljudski sta v Kratkochasnih ugankah (23) tile: Biba leze, biba ni: tovor nesc osl ni: roge ima, kozl ni; kaj je tedaj? in: Šviga, švaga čes dva praga. Prvo je Vodnik (108) z bivolom namesto bibe pravzaprav poslabšal, pa ji napravil boljši konec, druge (107) se pa še taknil ni in jo je pustil v ljudski obliki.

Pri pripravi pesmi, ki so namenjene tudi širokemu občinstvu, ni bilo mogoče vselej ohraniti Vodnikove pisave. Gspan si je prizadeval, da bi delo približal, kolikor se da, kar ni bilo lahko že zato, ker so večkrat zapisi v variantah in ker pesnik sam ni ravnal povsod enotno. Vendar bi dejal, da je šla modernizacija včasih predaleč. Preveč je hotel ustreči bralcu, ki mu pa kljub temu ni mogel zabrisati nekaterih za današnje uho hudih reči, preveč pa se je tudi včasih uklonil slovnici, ki ni vselej tako trdna, kakor se zdi. Tako se je vdal tisti vejici med »in« in drugim veznikom (naj te tam gori vsadi in, ker te več pri nas ni, senca... 13), ki smo se ji toliko upirali in so se

ji zdaj, kakor kaže, spodmaknila tla. Lahko bi bil pustil brez pohujšanja take oblike, kakor so: Sava zvirā (namesto siniceze: Sava izvira), zguba (za izgubo), jih je vjel, in pa seveda prašat (namesto vprašat), kar je tako enkrat (41) ostalo, kakor je ohranila oblika ktir (8) še nekaj stare patine, ki je preveč pravilni kater in kter (8, 9) ne more imeti.

Opombe so zelo skrbne in natančne, kakor smo to videli že pri Linhartu. Dodal bi lahko razlago, da pomeni polnoč (10) sever, popravil pri Iliriji oživljeni, da takrat ni bil urednik T^él^égrapha Nodier, ampak Benincasa, povedal še, če se da, seveda, kaj je okust in stren (68), da je bavec (89) bavbav, lescé (109) pa droben les.

Lino Legiša

ADLEŠIČ, SVET SVETLOBE IN BARV

Jezik je neločljiva prvina umetniškega pisanja. Marsikateremu literarnemu delu (ne glede na snov ali vsebino) pomaga živeti ali prezgodaj umreti. Pri strokovnem spisu ima jezik seveda drugačno nalogo in vlogo. Namesto umetniške žlahtnosti naj prispeva nazornost, vseobsežnost, natančnost. Od tod mirnejši tok stavkov, brez čustvenih posebnosti in literarnega lišpa. Komur je pa dan čut za pravo mero in umetniško žlahtnost, seveda lahko tudi suho strokovno pisanje bogatí z osebnim literarnim slogom in ga s tem povzdiguje celo med umetniško prozo (esej).

O jeziku Adlešičevega Sveta svetlobe in barv (Mladinska knjiga 1957, 697 slik, med njimi 42 na barvnih prilogah, strani 576 velikega formata) bo moral bralec reči, da je skrben in prizadeven, vendar nekam trd, netekoč, preveč samostalniški, tu in tam premalo naraven in preprost, kar ga odmika od idealne klasične zrelosti, ki si je želimo od sodobne knjige in zlasti še od strokovno tako pomembnega dela. Odkrito namreč priznam, da sem neobgljen strmel nad piščevo strokovno podkovanostjo in vsestranskostjo. Svet svetlobe in barv se po svoji pomembnosti in deloma tudi jezikovni zahtevnosti postavlja na lanskem poljudnoznanstvenem knjižnem trgu ob stran Černičevemu Zdravstvenemu besednjaku in ga v nečem celo prekaša. Tam zakladnica besed z obsežnega življenjskega in strokovnega področja — tu sicer manjše in jezikovno že bolj obdelano območje, a zato besedni zaklad takoj tudi prizkušen. In to ni malo. Marsikatera beseda je sama zase ali v družbi svojih sorodnic kar lepa in zveneča, a deni jo iz besednjaka v življenje, pa je slabokrvna in bleda ali brez potrebe bahata in pri tem prazna.

V Adlešičevi knjigi je slabih terminov razmeroma malo, ker se jim je avtor (laže kot Černič) izognil s tem, da je marsikak izraz kratko in malo samo opisal. Na splošno ni šel v iskanost, narejenost in prisiljenost. Kljub temu mi v prvi polovici knjige niso všeč izrazi: natovarjanje nihanj, planvzpredna ploščica, ar-lečje, ar-obloga, ar-plast, K-serija, L-črta, L-plast, K-plast itd. Škoda se mi zdi, da je avtor premalo pazil na enotnost izrazov. Ne le pri terminih, tudi sicer se vrstijo domala v istem stavku pravilne in napačne, take in drugačne oblike, na primer: marmorja in marmora, fosforji in fosfori, lumna in lumena, Sonce in sonce, spektruma in spektra, prostoren in prostorski, proučevati in preučevati, propuščati in prepuščati, ultrakratek in ultra kratek, razvideti iz slike in razvideti s slike, odbijati se s šipe in odbijati se od šipe itd.

Veliko doslednejši je v pisavi nekaterih sicer pravilnih, a deloma zastarelih besed in za posamezne pojme nepotrebnih izposojenk. In ker je takih besed vse polno in jih bralec srečuje tako rekoč v vsaki drugi vrsti, ga nehoté spominjajo predvojne jugoslovansčine in časnikaščine. Nič nimam zoper izposojenke, a naj ne bo njihova naloga le to, da izpodrivajo dobre domače besede, temveč naj popolnjujejo morebitne vrzeli v izrazoslovju.

Za tako lepo izdano knjigo je tudi preveč spregledanih grafičnih napak (na vsaki strani vsaj po ena) in slovničnih spodrsjlajev, na primer: Oglejmo si zdaj krivulji, ki jih narišeta pisali dveh drugo poleg drugega nihajočih mas (19). V zrcalu, ki je obrnjen proti sovražniku (30). Izvor znakov ni težko pojasniti (32). Potopimo »prozorno« stekleno palico v ksilol ali bencol, ki imata obedve isti lomni količnik kakor steklo (44). Med dvema sosednjima zo-